

Данијела М. ЈАЊИЋ
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за италијанистику

danijelajanjic@filum.kg.ac.rs

ЗВЕЗДЕ: ВЕЗА ИЗМЕЂУ ЗЕМЉЕ И НЕБА У ПАСКОЛИЈЕВОЈ ПОЕЗИЈИ И НА ВАН ГОГОВИМ СЛИКАМА

У раду се тумачи једно од симболичких значења звезда у поезији Ђованија Пасколија (Giovanni Pascoli), на основу одабраних песама из збирки *Тамариси* (*Myricae*) и *Песме из Кастелвекја* (*Canti di Castelvecchio*). Циљ рада је да укаже на централни положај звезда у Пасколијевом стваралаштву и његовој поетици у оквиру концепције космичке повезаности земље и неба. Истовремено се повлачи паралела са стваралаштвом Винсента Ван Гога (Vincent Van Gogh), на чијим су сликама звезде носиоци истог значења. На тај начин се даје шири приказ дубоке универзалности поменутог осећаја повезаности земље и неба и дочаравају се ефекти Пасколијевих стихова, односно, Ван Гогових слика.

Кључне речи: Ђовани Пасколи, Винсент Ван Гог, звезде, повезаност земље и неба

Пасколијева љубав према сеоском животу није једноставно осећање благостања човека загладаног у природу и накратко отргнутог од градског живота. Његова љубав испуњена је дубоким саосећањем према свим ситним створењима чија се борба за зрно пшенице, мрву хлеба и зрак сунца одиграва у непрекидном вртлогу временских прилика и пољских радова. Пасколи од малих ногу зна колико је тешка борба за опстанак и како је тешко њено бреме које притиска плећа малих бића и малог човека. У вреви градског живота се сналазио, напредовао и зарађивао, али није налазио мир. Куповина виле у селу није био вид ескапизма. Био је то повратак сопству. У томе га је пратила сестра Марија која је остала уз њега читавог живота. Из Пасколијевог посматрања пољских радова, дешавања у природи, живота биљака и животиња настаће нова поезија двадесетог века, у којој ће језик зазвучати свежим тоновима, непознатим високопарности претходних векова, а тако блиским свакодневном говору и осећањима човека кога је декадентизам ослободио јалове грађанске практичности и усмерио га ка емоцији која се ослобађа и проживљава кроз уметност, односно, поезију у овом случају.

Снажна веза између осећања и природе води песника, Пасколија, натраг у детињство. Елементи природе у његовој поезији имају улогу симбола који попут духовних портала омогућавају повратак у прошлост или прелазак у нове просторе на душевном нивоу. Има ли снажнијег симбола од звезда? Оне су симбол не само детињства, него и чисте емоције, вечности, нежности, исконства, меланхолије, крхке снаге, жеља, наде, лепоте, љубави... Звезде су у Пасколијевој поезији један од честих мотива. Трепере у његовим стиховима као и звоњава звона и лепет крила врабаца и ластавица. Надилазе чак оквири декадентизма и преносе емоцију до наших дана у једној лакој разумљивости, иако је Пасколи своје песме исписивао у сложенем контексту личног страдања и удаљености од друштва. У томе му је веома близак сликар Винсент Ван Гог и подсећањем на његов живот и карактер, донекле сличне Пасколијевим, и звезде у његовом раду припремићемо се за емотивно путовање кроз Пасколијеву поезију. Успостављање везе између сликарства и поезије омогућиће нам да све што је тешко изрећи само речима нађе свој израз у

бојама, обрисима и атмосферама на Ван Гоговим сликама. Има и других разлога за поређење Пасколијеве књижевности и Ван Гогове уметности, као што ћемо управо видети.

Срећно детињство, потоња усамљеност и сеоска природа

Као свршени студент књижевности, Пасколи је у младости, док није наследио Ђозуеа Кардучија (Giosuè Carducci) на месту универзитетског професора у Болоњи, радио као наставник у Матери, Маси и Ливорну. У том периоду приметно је настојање да се очува заједнички животу са сестрама, Идом и Маријом. Са њима је делио породично гнездо и тако надомешћивао недостатак породичне топлине. Након што је изгубио оца, а затим мајку и остале браћу и сестре, Пасколи је прерано одрастао, преузивши на себе бригу о сестрама, али истовремено оставиши емотивно заробљен у чежњи за домом и детињством. Носталгија за детињством морила је и Ван Гога, иако чланови његове породице нису прерано страдали као Пасколијеви:

Vinsent i njegova braća i sestre imali su srećno i bezbrižno detinjstvo među žitnim poljima i borovim šumama oko Grot Zunderta. Činilo se da ništa ne može da naruši spokojstvo na tim ledinama obraslim vresom, gde život kao da odvijao van vremena i prostora. Vinsentu su ostala nezaboravna sećanja na te godine, praćena nostalgijom za kućicom u Zundertu: „Dok sam bio bolestan, pred očima mi se javljao svaki kutak našeg doma, svaki puteljak, biljka u vrtu i nepregledna polja, komšije, groblje, crkva i naša bašta iza kuće. Sećam se čak i gnezda koje je svraka napravila visoko na bagremu na groblju“, pisao je januara 1889. (Рапели, Палависини 2012: 11–12)

Свака удаљеност од породице утицаће на Ван Гога тако да му проналажење правог пута и сналажење у свету буде тешко: „Selio se iz grada u grad, bavio se raznim poslovima i prolazio kroz frustrirajuća mistična raspoloženja dok je sređivao neuredne trgovačke police, držao propovedi rudarima u Borinažu i radio u velikim magacinima u Londonu.“ (Cufi 2012: 6) Највећи ослонац му је био млађи брат Тео, који је водио рачуна о Винсенту када се налазио у економској оскудици или када му је здравље било нарушено. У њиховим писмима садржан је читав Ван Гогов свет: „[...] та prepiska, koja će se nastaviti sve do slikareve smrti, ne samo što sadrži razmenu iskustava i mišljenja o savremenoj umetnosti između dvojice braće, nego i čini jednu od najpostresnijih autobiografija koje je ikada napisao jedan umetnik.“ (Рапели, Палависини 2012: 13–14)

Ван Гогова осетљивост и невесела нарав спречавају га да у себи или другима, ако изузмемо брата Теа, пронађе дугорочан извор радости који никаква страст или претерани излив емоција не могу да помуте. Истовремено, Ван Гог осећа страшну потребу за спокојем и лепотом у свом животу. Једино природа успева да му пружи тај осећај и она ће представљати његову сигурну луку. Проводећи дане у посматрању пејзажа успева да макар неке периоде свог живота испуни миром. Посебно га привлачи сеоски амбијент у својој непатворености: „Pitao se zašto bi neko imao potrebu da na slici idealizuje seljake? Zar oni ne treba da odišu mirisima svinjske masti i vina? Prema njegovom shvatanju, ljudi i žene koji jedu krompir pod svetlošću petrolejke, s ogrubelim rukama kojima obrađuju zemlju, treba da odražavaju svoj način života, drugačiji od onog koji vode ljudi iz grada.“ (Рапели, Палависини 2012: 138) Његова слика *Људи који једу кромпир* један је од познатијих портрета сељака, али своје дубинско значење добија тек као једна од Ван Гогових слика на којима је приказан сеоски живот (*Жетелац на пшеничном пољу*, *Сејач у сумраку*, *Жетива у равници Кроа*, и друге), јер низ дела упућује на сликареву опчињеност животом у природи. Не само животом на селу, већ баш тако, животом у природи и животом природе – сељаци тек употпуњују исконски пејзаж и усклађују се са њиме неоптерећени стремљењима и страстима карактеристичним за градску средину. Тако је и Пасколи у својим изношеним ципелама бежао из града којим су доминирали дендији у префињеним оделима, елоквентни и господски бледуњави. Пасколи је волео село, добар залагај, свог пса мешанца Гулија, друштво своје сестре

Марије, птице, сићушна пољска бића, повремене посете неког госта, цвеће и друго растиње, смену годишњих доба, сећање на своје преминуле, звукове природе, мир и тишину. Ван Гог и Пасколија привлаче исти призори. Ван Гог, по узору на француског сликара Жан-Франсоа Милеа, слика свог *Сејача*, иза којег, на верзији започетој 1881. године, један сељак тера волове испред себе док, нешто даље, јато птица хитро се устремљује ка усевима да покупи семење са површине заоране земље. Вероватно је зима, као и код Милеа, или, евентуално, касна јесен, судећи и по одећи сељака. Приказан детаљ из сеоског живота указује на тежак, али смирен рад од којег користи имају и људи и животиње.

Винсент Ван Гог, *Сејач* (1881)¹

Од свих тумачења која би се могла понудити за ову слику ниједно не би превазишло ефекат дочаравања који се добија ишчитавањем Пасколијеве песме *Ору* (*Arano*), коју је песник саставио тек десетак година након што је Ван Гог насликао *Сејача* по узору на Милеа. Не знамо да ли је Пасколи негде могао да види или да слуша о Милеовом *Сејачу*, али песма *Ору*, у једној замишљеној збирци слика пропраћених песничким композицијама,² била би идеалан пратилац Милеовог или Ван Гоговог *Сејача* – не као тумачење слике, јер то није могуће имајући у виду извесне разлике, али засигурно као пренос понеког призора, покрета и атмосфере: *Arano*

1 Извор: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_1881-04,_Etten_-_Sower_\(after_Millet\)_F_830_JH_1.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_1881-04,_Etten_-_Sower_(after_Millet)_F_830_JH_1.jpg)

2 Још у 17. веку Ђамбатиста Марино саставио је песничку збирку *Галерија* (*La Galeria*) (Марино 1620) у којој је свака песма коментар једног уметничког дела. Ова збирка није илустрована, али Маринови стихови поседују неизмерну снагу сугестивности.

Al campo, dove roggio nel filare
qualche pampano brilla, e dalle fratte
sembra la nebbia mattinal fumare,

arano: a lente grida, uno le lente
vacche spinge; altri semina; un ribatte
le porche con sua marra paziente;

chè il passero saputo in cor già gode,
e il tutto spia dai rami irti del moro;
e il pettirosso: nelle siepi s'ode
il suo sottil tintinno come d'oro.
(Пасколи 2001: 120–121)

Ору
У пољу, где црвен у низу
понеки лист лозе сјаји, а из шикаре
ко да се јутарња магла пуши,

ору: спорим повицима, један споре
краве гони; други сеје; трећи разбија
груде својом стрпљивом мотиком;

те искусни врабац у срцу већ се радује,
и све посматра са чекињавих грана дуда;
а црвендаћ: у живици се чује
његова грациозна звоњава као од злата.³

Габријеле д'Анунцио је по изласку другог издања збирке *Тамариси* (*Myrica*) 1892. године (прво издање је објављено 1891), у којој песма *Ору* чини део секције *Последња шетња* (*L'ultima passeggiata*), дао непогрешиву оцену Пасколијевог песничког сензибилитета, који је обележио нову поезију, другачију од претходних високопарних песничких остварења претходних генерација, чиме је будућим песницима отворио могућност снижавања регистра и обраде обичнијих, свакодневних тема, блиских човеку 20. века, посебно оних везаних за село:

Egli è un poeta rurale. Il sentimento che egli ha della natura è profondo tranquillo e casto. Egli ama, più che le solitudini, i campi animati dal lavoro umano. [...] Lo attraggono le bellezze umili della terra più che gli spettacoli grandiosi. Il fremito che scuote la verdura dopo l'acquazzone improvviso, le bacche che invernigliano le siepi d'autunno, le fredde e mute chiarezze dell'estate di San Martino, gli argini solinghi e verdi ove pascolano le mucche pacifiche, le ultime foglie che tremano in cima ai rami nudi, i nidi ove pispigliano le tenere vite nuove, tutte queste visioni della piana campagna passano nei versi disegnate e colorate con una sobrietà, con una giustezza, con una freschezza mirabili. (Д'Анунцио 2001: 6–7)

Он је сеоски песник. Осећај који гаји према природи је дубок, смирен и чедан. Више него самоћу, воли поља оживљена људским радом. [...] Више га привлаче скромне лепоте земље него грандиозни призори. Дрхтај која струји зеленилом после изненадног плјуска, бобице од којих се црвене живице у јесен, хладне и тихе бистрине лета Свето Мартина, усамљене и зелене обале на којима пасу мирне краве, последње лишће које дрхти на врховима голих грана, гнезда у којима шапућу нежни нови животи, сви ови призори сеоске равнице прелазе у стихове исцртане и обојене са чудесном умереношћу, тачношћу и свежином.

Пасколи, међутим, као и Ван Гог, никада не приказује потпуну идилу. Увек је присутан осећај блиске смрти, меланхолије, мрачних ноћи, мистерије, пролазности. У песми *Ушара* (*L'assiuolo*), такође из збирке *Тамариси*, песник је створио атмосферу ноћи која се безгранично разлива у тајанствености смрти коју наслућује читава природа, а најављује је совин хук који оштро пре-сеца тишину:

3 Наши су сви преводи у раду за које је дат наредо и текст на италијанском језику. За потребе рада приређен је неримовани превод Пасколијевих песама.

L'assiuolo
Dov'era la luna? ch  il cielo
notava in un'alba di perla
ed ergersi il mandorlo e il melo
parevano a meglio vederla.
Venivano soffi di lampi
da un nero di nubi laggi ;
veniva una voce dai campi:
chi ...

Le stelle lucevano rare
tra mezzo alla nebbia di latte:
sentivo il cullare del mare,
sentivo un fru fru tra le fratte:
sentivo nel cuore un sussulto,
com'eco d'un grido che fu.
Sonava lontano il singulto:
chi ...

Su tutte le lucide vette
tremava un sospiro di vento:
squassavano le cavallette
finissimi sistri d'argento
(tintinni a invisibili porte
che forse non s'aprono pi ?...);
e c'era quel pianto di morte...
chi ...
(Пасколи 2001: 198–199)

Ушара
Где је био месец? јер небо
је пливало у бисерној зори
а бадем и јабука извијали су се
деловало је да га боље виде.
Стизали су блесци муња
из црних облака тамо горе;
долазио је глас из поља:
ху...

Звезде су сијале ретке
усред млечне магле:
осећао сам љуљшкање мора,
чуо сам шушкање у шиљаку:
осећао сам у срцу неки трзај,
као ехо крика што беше.
Одјекивао је далеки јецај:
ху...

Над свим сјајним врховима
дрхтао је дах ветра:
протресали су скакавци
танане сребрне систруме
(звоњава на невидљивим вратима
што можда се не отварају више?...);
и бејаше онај самртни плач...
ху...

Обриси дрвећа у црној ноћи прошараној муњама и совин глас који се шири пољем; у магли понеки слаби одсјај ретких звезда, осећај таласања мора, шуштање у растињу, шапат у срцу и поново далеки јецај сове; дах ветра, танани звуци инсеката као куцање на врата која се не отварају и самртни плач, а на крају још једно оглашавање сове. Пасколи ће у *Предговору* за треће издање *Тамариса* (Пасколи 2001: 302–303) осетити и потребу да се обрати читаоцима и објасни свој бол и благодост која долази од природе:

Rimangono rimangono questi canti su la tomba di mio padre... Sono frulli d'uccelli, stormire di cipressi, lontano cantare di campane: non disdicono a un camposanto. [...] Uomo che leggi, furono uomini che apersero quella tomba. [...] Ma l'uomo che da quel nero ha oscurata la vita, ti chiama a benedire la vita, che   bella, tutta bella; cio  sarebbe, se noi non la guastassimo a noi e agli altri. [...] E del male volontario danno, a torto, biasimo alla natura, madre dolcissima, che anche nello spegnerci sembra che ci culli e addormenti. Oh! lasciamo fare a lei, che sa quello che fa, e ci vuol bene. (Пасколи 2001: 302–303)

Нека ове песме остану на гробу мог оца... То су лепршање птица, шум чемпреса, далека песма звона: не приличе гробљу. [...] Човече који читаш, људи су отворили ту гробницу. [...] Али човек којем је црнило затамнило живот, позива те да благословиш живот, који је леп, потпуно леп; односно, био би да га не кваримо себи и другима. [...] А за добровољно зло погрешно криве природу, најслађу мајку, која и кад нам дарује смрт као да нас љуља и успављује. Ох! препустимо се њој, која зна шта ради, и воли нас.

Пасколијева сова ушара у сликарству има свој пандан у Ван Гоговим гавранима који узнемирено, носећи мрачне слутње, надлећу житно поље притиснуто тамним облацима. Ван Гог се кроз своју слику *Житно поље с гаврановима* обраћа сеоској природи с љубављу и из дубине своје намучене душе: „Vinsent je tvrdio: 'Ova slika ukazuje na ono što ja smatram zdravim i snažnim u seoskom životu', ali to olujno nebo, naslikano plavom bojom zamrljanom crnim, jasno ukazuje na njegovo teško duševno stanje.” (Рапели, Палависини 2012: 132)

Винсент Ван Гог, *Житно поље с гаврановима* (1890)⁴

Ван Гог је желео овом сликом да прикаже снагу и виталност природе као што је Пасколи одао почаст свим биљкама и створењима у својим стиховима. И код једног и код другог увек постоји трачак наде. У случају ова два дела, наду код Ван Гога представља плодна њива прекривена златним житом, а код Пасколија светионици наде су звезде које повремено засветлуцају у магли. Ван Гог није приказао звезде на слици *Житно поље с гаврановима*, али су оне, иначе, у његовом сликарству један од најзначајнијих мотива, као и код Пасколија.

Звезде су веза између земље и неба

Једна од Ван Гогових несумњиво најпознатијих слика јесте *Звездана ноћ*. На њој се види прослава живота у његовој пуноћи.

⁴ Извор: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_van_Gogh_-_Wheatfield_with_crows_-_Google_Art_Project.jpg

Винсент Ван Гог, *Звездана ноћ* (1889)⁵

Како је Пасколи причао о животу у свом *Предговору* трећем издању *Тамариса*, тако је Ван Гог сликао:

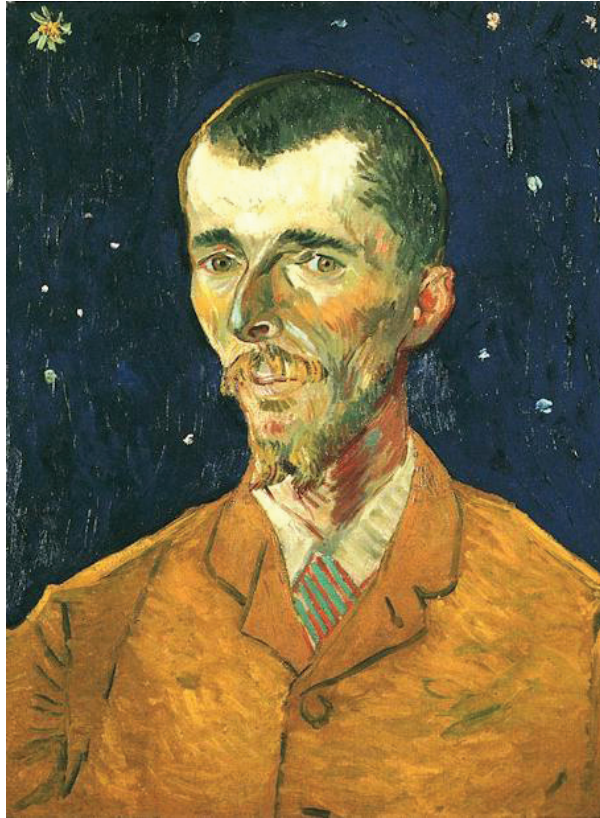
Međutim, osobenost koja je preovladavala na većini Van Gogovih slika pripada svetovnom jevanđelisti koji je slavio sav život i žudeo za univerzalnom harmonijom. To se može videti u *Zvezdanoj noći* [...]. Tu u dolini vidimo udobno smeštene tople domove jednostavnih seljaka. Žut odsjaj iz njihovih pravougaonih prozora sjedinjuje ih sa žutim okruglim zvezdama gore u svemiru, njihovi su kontrastni oblici jin i jang elementarne harmonije. Spiralno drvo čempresa koje se diže u visinu ispunjeno životom dominira prvim planom. Ono je paralelno s crkvenim zvonikom i oboje paraju goruće zvezdano nebo, povezujući zemlju s transcendentalnim. Nebo je osvetljeno divnim kosmičkim vatrometom – oreoli zvezda i veseli oblaci koji se kotrljaju odjek su lelujanja planina i drveća ispod. Upregnuvši svoj ekspresionistički rečnik Van Gog je naslikao prost svet i utopiju o kojoj je sanjao: tihi spokoj jednostavnih, skromnih ljudi, hranjenih prirodom i u skladu s univerzalnim silama. Ipak, uprkos svom zanesenjačkom stvaralaštvu i humanitarnim težnjama, Van Gog je bio duboko uznemiren i depresivan čovek. Postepeno je počeo da sumnja u svoju sposobnost slikanja i izvršio je samoubistvo u godini u kojoj je naslikao *Zvezdanu noć*. (Дејвис, et al. 2023: 916)

Иако је *Звездана ноћ* ненадмашна по симболици коју звезде имају на том делу у виду космичког вртлога који посматрача увлачи у своју дубину, постоје раније слике на којима је Ван Гог насликао звезде одређујући им тачно значење. На пример, на *Портрету Еугена Боша* (1888) звезде дају дубину тамном небу у позадини и нису само жуте, већ у себи имају одсјај зелене, плаве и окер боје – зашто су разнобојне можемо да наслутимо из онога што је написао брату Теу у вези са сликом на којој, између осталог, око главе Еугена Боша као да се назире светлост:

5 Извор: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_-_Starry_Night_-_Google_Art_Project.jpg

Pozadina je zvezdano noćno nebo, a glavu mladića okružuje oker ivica. Objašnjavajući svoju zamisao, on piše bratu Teu da je želeo da naslika: „... Ljude i žene s konotacijom večnosti koja je nekada, kod svetaca, predstavljena oreolom, simbolom kojim nastojimo da dočaramo zračenje, treperenje i oscilacije naših boja” [...] (Рапели, Палависини 2012: 132)

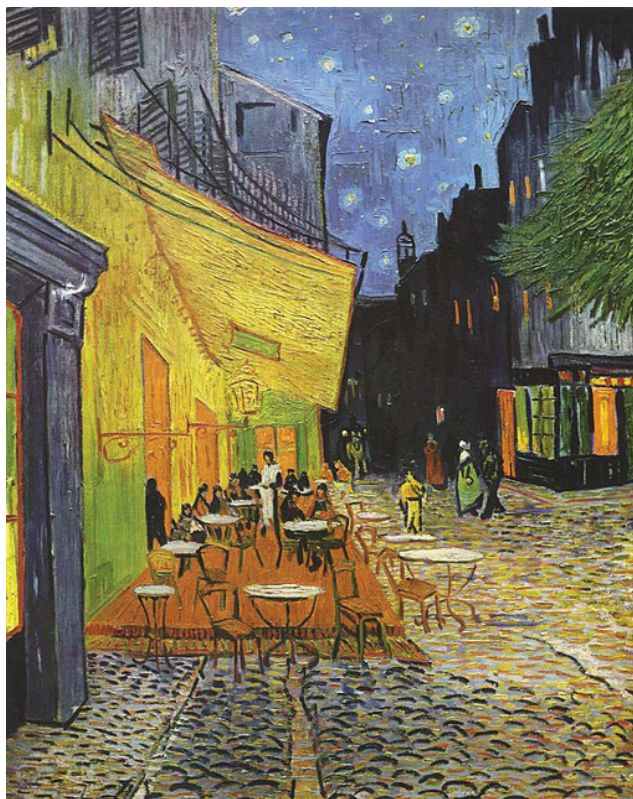
Звезде, дакле, можда хватају одсјаје ореола и других детаља повезујући простор човека са простором космоса и вечности.

Винсент Ван Гог, *Портрет Еугена Боша* (1888)⁶

Ову замисао просторног повезивања можемо приметити и на слици *Тераса кафане ноћу* (1888), насликане исте године кад и *Портрет Еугена Боша*, а само годину дана пре *Звездане ноћи*, на којој је већ повезао простор земље са простором космоса преко жутих прозора на кућама сељака и жутих звезда, и Ван Гоговог трагичног краја – као да се сликар обраћао звездама слутећи да неће још дуго издржати и надајући се новим просторима. Наиме, на слици *Тераса кафане ноћу* насликана тераса попуњена је сточићима и осветљава је фењер, али на сточићима је одраз звездане светлости. Наиме, боја звезда на овој слици иста је као боја сточића, жућкасто-плавичаста, а звезде су као цветићи: „Pravilno poređani u nizovima, ti stočići na koje pada odsjaj mnogih malih, živih noćnih svetala dobijaju iz ove perspektive oblik mladog meseca leti. Zvezde nam na ovoj slici izgledaju kao cvetici: Anri Matis će reći da su cvetovi kao zvezde na zemlji.” (Рапели, Палависини 2012: 100) Сточић је месец на земљи, а звезда цвет на небу. Давање космичког значења једном обичном предмету и карактеристика земаљске биљке небеском телу доказ је Ван Гогове изузетне осетљивости и пријемчивости за потребе човека да разуме не само свет око себе, него и оне недостижне светове из којих му се звезде обраћају својим неуморним треперењем.

⁶ Извор: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_Portrait_Eugene_Boch.jpg

Винсент Ван Гог, Тераса кафане ноћу (1888)⁷

У Пасколијевој поезији један од дубљих трагова и утисака оставља плач звезда у песми *Десет-и август* (*X agosto*), такође из збирке *Тамариси*, као и претходни састави које смо разматрали. У поменутој песми, песник се сећа дана када је трагично изгубио оца и непосредно у првој строфи свој бол пројектује на стање читавог универзума:

San Lorenzo, io lo so perché tanto
di stelle per l'aria tranquilla
arde e cade, perché sì gran pianto
nel concavo cielo sfavilla.
(Пасколи 2001: 172)

Свети Лаврентије, знам зашто толико
звезда у мирном ваздуху
гори и пада, зашто се тако снажан плач
у издубљеном небу искри.

На дан Светог Архиђакона Лаврентија, 10. августа, очекује се појава великог броја звезда падалица. На тај дан је страдао и Пасколијев отац. Због тог догађаја, Пасколи осећа и верује да су звезде те ноћи представљале плач неба. Од личног догађаја план приповедања проширује се на читаву природу. Овде звезде немају уобичајену ведрину, већ самилост као много дубље стање разумевања удеса малог човека. У истој збирци, у песми *Просјак* (*Il mendico*), први пут објављеној 1892. године, то стање није више усмерено ка песниковом емотивном свету, већ ка фигури просјака која симболично приказује тежак положај човечанства у луталаштву које се одвија зарад комада хлеба. Просјак у машти од парчета хлеба прави месо, а од воде вино. У крешенду фантазије од неба сачињава балдахин посут звездама:

⁷ Извор: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_-_Cafe_Terrace_at_Night_\(Yorck\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_-_Cafe_Terrace_at_Night_(Yorck).jpg)

Il mendico
Presso il rudere un pezzente
cena tra le due fontane:
pane alterna egli col pane,
volti gli occhi all'occidente.

Fa un incanto nella mente:
carne è fatto, ecco, l'un pane.
Tra il gracchiare delle rane
sciala il mago sapiente.

Sorge e beve alle due fonti:
chiara beve acqua nell'una,
ma nell'altra un dolce vino.

Giace e guarda: sopra i monti
sparge il lume della luna;
getta l'arti al ciel turchino,
baldacchino
di mirabile lavoro,
ch'ei trapunta a stelle d'oro.
(Пасколи 2001: 217–218)

Просјак
Крај рушевине један одрпанац
вечера између две фонтане:
хлеб хлебом употпуњује,
поглед ка западу упира.

У мислима чаролију прави:
тај један хлеб, ево, постаје месо.
Међу кречетом жаба
раскошно живи мудри чаробњак.

Устаје и пије са двеју фонтана:
бистру воду на једној,
а на другој слатко вино.

Леже и посматра: изнад планина
шири се месечев сјај;
баца чини на плаво небо,
балдахин
чудесне израде,
по којем шара златним звездама.

Утеха, сјај и топлина коју звезде разливају над животима људи, ситних у космосу, изазивају утисак да се може изаћи из сопствених оквира и надмашити сопствено стање беспомоћности једноставним издизањем изнад њега. Довољан је поглед на бескрај мора и неба у композицији *Море* (*Mare*), која се у *Тамарисима* налази одмах после песме *Просјак*, али је настала десет година пре ње, 1882. године, што указује на континуитет размишљања о звездама као носиоцима порука које човеку могу да омогуће да своје стање не само лакше подноси, већ и да успе да се издигне изнад њега. Морски таласи у песми *Море* у потпуној су хармонији са небеским звездама. Препуштање ослушкивању њихове међусобне комуникације у песнику изазива ентузијазам због могућности да се крочи у непознате и неоткривене просторе преко „сребрног моста” од месечева српа:

Mare
M'affaccio alla finestra, e vedo il mare:
vanno le stelle, tremolano l'onde.
Vedo stelle passare, onde passare:
un guizzo chiama, un palpito risponde.

Ecco sospira l'acqua, alita il vento:
sul mare è apparso un bel ponte d'argento.

Ponte gettato sui laghi sereni,
per chi dunque sei fatto e dove meni?
(Пасколи 2001: 219)

Море
Стајем на прозор, и видим море:
промичу звезде, дрхте таласи.
Видим кретање звезда, кретање таласа:
пљускање зове, дрхтај одговара.

Ево, вода уздише, ветар пирка:
над морем се појавио леп сребрни мост.

Мосту саграђени над спокојним језерима,
за кога си, дакле, сачињен и куда водиш?

О звездама је Пасколи стално размишљао и када 1906. године буде објавио песму *Вече* (*La sera*) у збирци *Оге и химне* (*Odi e Inni*), она ће бити израз његове зреле поетике. У њој се недвосмислено, експлицитно и од првог стиха повезују небо и земља. Небо представљају звезде, а земљу представљају људи, али не на отвореном, већ њихове куће осветљених прозора у мраку.

Колико је звезда, толико је и кућица. Светлуцање на небу, светлуцање на земљи. Касније ова песма добија нови назив, *Сумрак* (*L'imbrunire*) и бива објављена у збирци *Песме из Кастелвекија* (*Canti di Castelveccchio*). Називом *Сумрак* додатно се појачава ефекат постепеног смрачивања док све јаче светле небеске и земаљске светиљке као да веза међу њима бива све снажнија:

L'imbrunire
Cielo e Terra dicono qualcosa
l'uno all'altro nella dolce sera.
Una stella nell'aria di rosa,
un lumino nell'oscurità.

I Terreni parlano ai Celesti,
quando, o Terra, ridiventi nera;
quando sembra che l'ora s'arresti,
nell'attesa di ciò che sarà.

Tre pianeti su l'azzurro gorgo,
tre finestre lungo il fiume oscuro;
sette case nel tacito borgo,
sette Pleiadi un poco più su.

Case nere: bianche gallinelle!
Case sparse: Sirio, Algol, Arturo!
Una stella od un gruppo di stelle
per ogni uomo o per ogni tribù.

Quelle case sono ognuna un mondo
con la fiamma dentro, che traspare;
e c'è dentro un tumulto giocondo
che non s'ode a due passi di là.

E tra i mondi, come un grigio velo,
erra il fumo d'ogni focolare.
La Via Lattea s'esala nel cielo,
per la tremola serenità.
(Пасколи 2002: 274–275)

Сумрак
Небо и Земља говоре нешто
једно другоме у благој вечери.
Једна звезда у ружичастом ваздуху,
једно светлашце у тами.

Земљани причају Небесницима,
када, ох, Земљо, изнова тамниш,
када делује да се време зауставља,
у ишчекивању онога што ће се збити.

Три планете у плавом вртлогу,
Три прозора крај мрачне реке;
седам кућа у тихој варошици,
седам Плејада мало изнад.

Црне куће: беле кокице!
Раштркане куће: Сиријус, Алгол, Арктур!
Једна звезда или група звезда
за сваког човека или свако племе

Свака од тих кућа је свет
с ватром унутра, што се назире;
и унутра је весели жагор
што се не чује на пар корака даље.

А између светова, као сиви вео,
лута дим из свих огњишта.
Млечни пут шири се по небу,
кроз дрхтави спокој.

Земља и Небо разговарају као два близанца. Огледало сваке звезде на земљи је једна осветљена кућица. Топлина домова на Земљи, топлина звезда на небу. Дим из огњишта спаја куће и звезде, шири се као и спокој. Има ли бољег визуелног описа ове песме од Ван Гогове *Звездане ноћи*? Кроз све душевне немире стиже се до коначне смирености и сагласја са свемиром. Звезде су трептаји песникове и сликареве смирене душе који испуњавају универзум. Бол није нестао, али је ублажен спознајом да постоји свет у вези са земаљским простором где је спокојство могуће и да се сваке ноћи мало тог спокојства спусти на уснулу земљу.

ЛИТЕРАТУРА

- Д'Анунцио 2001: G.D'Annunzio, *L'arte letteraria nel 1982. La poesia (brano)*, in: G. Pascoli, *Myricaе*, note di F. Melotti, Milano: Rizzoli, pp. 6–7.
- Дејвис, et al. 2023: P. Dž. E. Dejvis, et al., *Jansonova istorija umetnosti: zapadna tradicija*, prevod s engleskog: O. Škarić, S. Kulenović, Beograd: Laguna.
- Марино 1620: G. Marino, *La Galeria del caualier Marino. Distinta in pitture, & sculture*, In Venetia: Dal Ciotti.
- Пасколи 2001: G. Pascoli, *Myricaе*, note di F. Melotti, Milano: Rizzoli.
- Пасколи 2002: G. Pascoli, *Canti di Castelvechio*, introduzione e note di G. Nava, Milano: Rizzoli.
- Рапели, Палависини 2012: P. Rapeli, A. Palavisini, *Van Gog*, prevela s italijanskog B. Aleksić, Beograd: Knjiga Komerc.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_1881-04,_Etten_-_Sower_\(after_Millet\)_F_830_JH_1.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_1881-04,_Etten_-_Sower_(after_Millet)_F_830_JH_1.jpg); 12.11.2024.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_van_Gogh_-_Wheatfield_with_crows_-_Google_Art_Project.jpg; 12.11.2024.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_-_Starry_Night_-_Google_Art_Project.jpg; 14.11.2024.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Van_Gogh_Portrait_Eugene_Boch.jpg; 14.11.2024.
- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_-_Cafe_Terrace_at_Night_\(Yorck\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_-_Cafe_Terrace_at_Night_(Yorck).jpg); 14.11.2024.

STARS: THE CONNECTION BETWEEN EARTH AND SKY IN PASCOLI'S POETRY AND VAN GOGH'S PAINTINGS

Summary

The paper interprets one of the symbolic meanings of stars in the poetry of Giovanni Pascoli based on selected poems from the collections *Tamarix (Myricaе)* and *Poems from Castelvechio (Canti di Castelvechio)*. The aim of the paper is to point out the central position of stars in Pascoli's work and his poetics within the concept of the cosmic connection between the earth and the sky. At the same time, a parallel is drawn with the work of Vincent Van Gogh, in whose paintings the stars are carriers of the same meaning. In this way, a broader presentation of the deep universality of the aforementioned feeling of the connection between the earth and the sky is given and the effects of Pascoli's verses, or rather, Van Gogh's paintings, are evoked.

Keywords: Giovanni Pascoli, Vincent Van Gogh, stars, connection between the earth and the sky

Danijela M. Janjić